

XITOIY MIFOLOGIYASIDA RAMZIY OBRAZLAR VA ULARNING MOHIYATI

Yalgasheva Shoxsanam Faxridinovna

Samarqand davlat chet tillar instituti xitoy tili o'qituvchisi

Annotatsiya: Maqolada Xitoy xalqi mifologiyasining ramziy obrazlari va ularning boshqa xalqlar adabiyoti mifologiyasidan farqli tomonlari, shu bilan birga qaysi davrlarda qaysi mifologik qahramonlar eng ko'p uchrashi hamda ularning bajaruvchi funksiyalari haqida fikr yuritiladi. Xitoy va o'zbek adabiyoti mifologik qahramonlari o'rtasidagi turli xil farqlar ko'rsatib berilgan. Mazkur maqolada xitoy mifologiyasining ramziy obrazlari va ularning mohiyatiga to'xtab o'tiladi.

Kalit so'zlar: mifologiya, tao yozuvlari, shaftoli guli, xan va tang sulolalari, bambuk, qarag'ay, sarv

Har bir xalqning adabiyotida o'ziga xos bo'lgan bir qancha obrazlar mavjud bo'lib, bu obrazlar ifodalayotgan ma'no asosan o'sha xalqning mentalitetidan kelib chiqqan holda turli xil tushunchalarni ifodalaydi. O'zbek adabiyotida uchraydigan obrazlar o'zbek xalqining umumiy va boshqa xalqlardan farq qilgan ko'pgina xususiyatlarni ifodalasa, xuddi shunday xitoy adabiyotining adabiy janrlaridagi ramziy obrazlar ham xitoy xalqining turli xususiyatlarini o'zida jamlaydi. Shaftoli qadimgi Xitoy adabiyotida keng tarqalgan o'simlik bo'lib, uzoq vaqt foydalanish tarixiga ega. Har bir davrning hujjatlari va adabiy asarlarida Tao yozuvlari va ijrolari nisbiy yoki mutlaq miqdoriy afzalliklarga ega. Biz quyida asosan qadimiy Xitoy adabiyotidagi shaftoli gulini tadqiqot obekti sifatida olib, uning tasvir xususiyatlari, adabiyoti va madaniy ahamiyatini keng madaniy fonda yanada chuqurroq va tizimli muhokama qilishga harakat qilamiz. Chingacha bo'lgan davrda shaftoli daraxtlari va shaftoli gullaridan to'liq foydalanish shaftolining adabiy-madaniy ahamiyatini shakllantirishga asos bo'lgan. Shaftoli ramzi uchraydigan maxsus she'rlar turli sulolalar davrida madh etilgan. Shaftoli gullarining go'zalligi Tang sulolasi davrida to'liq ochib berilgan. Shaftoli gullari go'zalligi va landshaftning go'zalligi to'liq namoyon bo'lgan va shaftoli gullari tasvirining hissiy ta'siri, estetik tushunchasi va badiiy ifodasi chuqur o'rganilgan. Tang sulolasi davrida shaftoli ramzi rivojlanish, taraqqiyot va farovonlikni ko'rsatadi. Song sulolasi adabiyotida shaftoli gullari haqidagi tushuncha chuqur va yetuk bo'lib, u endi Tang sulolasidagi kabi shaftoli gullarining idrok etish xususiyatlariga e'tibor qaratmaydi, balki shaftoli gullarining “gul sifati” ni muhokama qilishga bag'ishlangan. Shaftoli gulining “gul fazilati” va shaftoli gullarini “qo'pol narsalar”, “odob-axloq” deb atashadi. Nafis hayot lazzatiga intilgan Song sulolasi adabiyotshunoslari shaftoli gulini “peri gul” va “o'lmas urug'” qilib yaratganlar, bu

bilan shaftoli gulini tushunishda o‘sha davrning madaniy xususiyatlarini aks ettirgan. Qadimgi Xitoyda "inson va tabiat o'rtasidagi uyg'unlik" an'anaviy madaniy fonida shaftoli gullari bahorning yorqinligi, shaftoli gullari yoshlik, go'zal ayollar va hayotning ramzidir va madaniy ma'nosi "Shaftoli guli oqayotgan suv". "Inson qiyofasi bilan shaftoli guli", "Shaftoli guli va ayollar" va boshqalar ana shu ma'noning klassik ko'rinishlariga aylandi. Xalq e'tiqodidagi shaftoli tushunchasi chuqur ijtimoiy hayot fonida shaftoli Xitoyning an'anaviy madaniyatida muhim mavqeani tasvirlaydi. "Bahorgi shaftoli guli" shaftoli gullarining turli an'anaviy madaniy ma'nolari uyg'unlashuvi mahsulidir va u barcha sulolalar savodxonlari uchun ma'naviy panoh bo'ladi.

Qadimgi Xitoy adabiyotida muhim obraz sifatida ko'k qush boy ma'nolarga ega bo'lib, uning shakllanishi va rivojlanishi evolyutsiya jarayonidan o'tgan. U birinchi marta Sin davrigacha bo'lgan klassik adabiyotlarda uchraydi. Xan va Vey romanlarida, Vey, Jin, Janubiy va Shimoliy sulolalar she'riyatida yanada rivojlangan. Tang sulolasida ko'k qush obrazini tasvirlovchi asarlar har ikki miqyosda badiiy yutuqlarga erishgan. Biz quyida, asosan, Tang she'riyatidagi ko'k qush obrazining boy mazmunini tahlil qilamiz va Tang sulolasidagi ko'k qush obrazining boy konnotatsiyasining shakllanish sabablarini muhokama qilamiz. Tang sulolasigacha bo'lgan davrda ko'k qush tasvirining shakllanish va rivojlanish bosqichida bo'lgan va Tang sulolasidagi ko'k qush tasvirini tahlil qilish uchun nazariy asoslar yaratilgan. Moviy qush tasvirining shakllanish va rivojlanish vaqtiga ko'ra, u uch bosqichga bo'linadi: birinchi bosqich, Chingacha bo'lgan klassikalarda ko'k qush ajdodlarning totemga sig'inishidan farqlangan.

Qush – ajdodlarning muhim totemga sig'inishidir. Ajdodlarning totemga sig'inishidan farqlangan ko'k qush, sirli qush o'ziga xos mas'uliyat va o'ziga xoslikka ega bo'lib, o'ziga xos obraz va ma'noni shakllantirgan. Ikkinchi bosqichda, Xan va Vey sulolalari romanlarida daosizmda G'arb qirolichasi onasi maqomini targ'ib qilish bilan ko'k qush asta-sekin ilohiylashtirilgan. Xan va Vey sulolalari romanlarida ko'k qushning tabobatdan o'tib, odamlarni o'lmaslikka tortuvchi obrazi paydo bo'lib, o'sha davrda ko'k qushning diniy ma'nosi shakllangan. Uchinchi bosqichda Vey, Jin, Janubiy va Shimoliy sulolalar she'rlarida ko'k qushning ma'nosi ko'proq va rang-barangdir. Oldindan diniy, hissiy va ramziy ma'nolarga ega bo'lib, bu Tang sulolasida ko'k qushning boy konnotatsiyasining shakllanishiga asos solgan.

Ikkinchi bo'limda, asosan, tang she'riyatidagi ko'k qush obrazining boy mazmuni uch jihatdan tahlil qilinadi: ko'k qushning hissiy mazmuni, diniy mazmuni va ramziy ma'nosi. Birinchidan, ko'k qushning hissiy ta'siri. Xabarchi sifatida erkaklar va ayollar o'rtasidagi sevgi va muhabbatni yetkazadi. Ikkinchidan, ko'k qushning diniy ma'nosi. Moviy qushning diniy ma'nosi ikkita ma'noga ega: bir tomondan, ko'k qush xudolarning xabarchisi; boshqa tomondan, ko'k qush xudolar shohligining ramzi. Vey

va Jin sulolalarida ko'k qushning diniy ma'nosidan farqli o'laroq, Tang she'rlaridagi ko'k qush endi nafaqat G'arb malikasi onasining xabarchisi, balki boshqa o'lmas qahramonlarga ham xizmat qiladi. Uchinchidan, ko'k qushning ramziy ma'nosi. Moviy qush timsolida shoirning maishiy hayotdan uzoqlashishga bo'lgan ezgu niyati mujassam bo'lib, go'zal ozodlik va ajralish olami ramzidir. Uchinchi qismda, asosan, Tan sulolasi davridagi ko'k qush tasvirining sababi haqida so'z yuritiladi va ko'k qushning hissiy, diniy va ramziy ma'nosiga ko'ra sabab uch qismga bo'linadi. Birinchidan, madaniy mentalitetning bosqichma-bosqich sekulyarizatsiyasi va hissiy konnotatsiyaning shakllanishi. Ko'k qushning odamlar sig'inadigan ilohiy qushdan do'stga, hattoki odamlarning sirdoshiga aylanib, odamlarning dunyoviy hayotiga kirib borishi va avliyolikdan dunyoviylikka o'tishni yakunlashining asosiy sababi Tang sulolasidagi madaniy mentalitetdir. Ikkinchidan, daosizmning gullab-yashnashi va ko'k qushning diniy ma'nosini shakllantirishdir. So'nggi Xan, Vey va Jin sulolalaridan beri gullab-yashnagan daosizm ko'k qushning diniy ma'nosiga erishdi; shu bilan birga, Tang sulolasida daosizmning yanada rivojlanishi ko'k qushning diniy ma'nosini yangi xususiyatlarini kashf etdi. Uchinchidan, erkinlikka intilish va ko'k qushning ramziy ma'nosini shakllantirishda shuningdek, ko'k qushning erkin va ajralmas ruhining ta'rifi bo'lib, u shuningdek, go'zal ozodlik olamiga intilishdir. Vey, Jin, Janubiy va Shimoliy sulolalardagi savodxonlarning aksariyati haqiqatdan nafratlanishgan va Tang sulolasi davridagi savodxonlar esa erkinroq va cheksizroq edilar.

Bambuk tasviri xitoy adabiyotida keng tarqalgan tasvir bo'lib, u ko'pincha bir nechta ramziy ma'nolarga ega. Bambuk ko'pincha insonning halolligi kabi yaxshi fazilatlarining ramzi sifatida ishlatiladi. Bundan tashqari, bambuk hissiyot va xayrixohlik ramzi sifatida ham qo'llaniladi.

Adabiy obrazlar adabiyotshunoslar, yozuvchilarning his-tuyg'ularini o'zida mujassam etadi, badiiy asar mazmunini boyitib, so'zlarni yanada nozik, ixcham, va go'zal qiladi. U badiiy adabiyotning “gavhari” dir. Klassik xitoy adabiyotida yana quyidagi adabiy obrazlarni uchratishimiz mumkin.

Muz va qor - muz va qor kristali aqlning sodiqligini va xarakterning olijanobligini tasvirlash uchun ishlatiladi. Oy - sog'inchni, ayriliqning qayg'uli ekanligini ko'rsatadi. Tol, majnuntol - Xan sulolasi davridan beri majnuntollar ko'pincha xayrlashuv tuyg'ularini ifodalash uchun ishlatiladi. bu esa uzoq qarindoshlarga bo'lgan intilishni va sayohat qilganlarning vatan sog'inishini kabi sahnalarni tasvirlashda ishlatiladi. Uzun pavilion - bu quruqlikdagi vidolashuv joyidir. Chinor xitoy mumtoz she'riyatida u g'amgin tovushni ifodalaydi. Olxo'ri Liang va Chen davrlarida olxo'ri haqida ko'p sonli she'rlar paydo bo'ldi. Bu davrdagi olxo'ri gullari she'rlarining aksariyati gullarning o'zi yoki sovg'a sifatida tasvirlangan va aniq ramziy ma'no bo'lmagan. Tang va Song sulolalari davrida olxo'ri olijanob shaxsning ramziga aylandi. Qarag'ay va sarv - ko'pincha qarag'ay va sarvlardan yolg'izlik, to'g'rilik va sovuqlik timsoli sifatida

foydalanilgan. Qarg'a - u ko'pincha xitoy klassik she'riyatida kimsasiz va kimsasiz narsalar bilan bog'lanadi. Maymun - she'riyatda paydo bo'lish ko'pincha qayg'uli tuyg'uni anglatadi. Nay - Tang sulolasining adabiyotida g'amgin tovush chiqaradigan musiqa asbobi. sifatida tasvirlanadi. Bulut - bulutlarga qarab, do'stlarni o'ylash, oyni ko'rib, odamlarni ardoqlash qadimgi she'riyatda keng tarqalgan uslubdir. Du Funing "Vidolashuvdan nafratlanaman" she'rida bulut bilan bog'liq tasvirlarni uchratish mumkin. Suv - qadimgi xitoy she'riyatida u doimiy qayg'u bilan bog'langan. Qizil loviya - bu erkaklar va ayollar o'rtasidagi sevgi belgisiga ishora qiluvchi akatsiya loviya. 精卫 Jīng wèi - (mifologik qush) qadimgi mifologiyada imperator Yanning qizi Janubi-Sharqiy dengizda cho'kib ketib, Jingvey qushiga aylangan. U har kuni Sharqiy Xitoy dengizini to'ldirish uchun G'arbiy tog'dan yog'och va tosh olib yurgan. Bu shuningdek, qiyinchiliklardan qo'rqmaslik va qattiq mehnat qilish uchun metafora sifatida ham ishlatilgan. Qadimgi xitoy she'riyatida nilufar gulining estetik san'ati haqida quyidagi ma'lumotlarni keltirishimiz mumkin. Gullar xitoy adabiyotida ma'lum maqomga ega. Xitoy adabiyotida eng ko'zga ko'ringan gullar olxo'ri gullaridir. Ular mos ravishda Tang va Song sulolalari uslubini boshqaradi va nihoyatda boy madaniy ma'noga ega. Ular Tan va Song davrida madaniyatining ma'lum jabhalarini yoritib beradi. Biroq, xitoy she'riyat madaniyati va xitoy adabiyotida ham o'z ta'siriga ega bo'lgan yana bir gul borki, u nilufar gulidir. Nilufar guli boy madaniy ma'nolarga ega. "Qo'shiqlar kitobi" da buddizm va daosizm g'oyalari birgalikda nilufar gulining turli ma'nolari yoritib berilgan. Albatta, qadimgi xitoy she'riyatida nilufar gulning ma'nosi ham o'ziga xos madaniyatdir. Masalan, Tang va Song sulolalarida nilufar guli olim-byurokrat shaxsining timsoliga aylanib, ko'plab ramziy ma'nolarga ega bo'lgan.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. 汉语外来词词典”， 商务印书馆。北京。岑麒祥：1990。
2. Nizomiddinov N.G'. "Qadimgi xitoy tarixi, diniy e'tiqodi va madaniyati". – Toshkent.: 2014, -B. 333.
3. Ziyamuxamedov J. "Xitoy adabiyoti tarixi janrlar tipologiyasi". -Toshkent.: 2015, -B. 156.
4. 7. 翻新明。外交使用文书大全。-北京：世界知识出版社，1994。
5. 唐大潮。《中國道教簡史》。-宗教文化出版社.: 2001年, -页. 38.